

„Wychowanie w Rodzinie” t. XXI (2/2019)

Małgorzata H. HERUDZIŃSKA*

O (nie)idealnej żonie w czasach dynamicznych zmian – dylematy i wyzwania

**About a (non) ideal wife in the times of dynamic changes:
dilemmas and challenges**

Abstrakt

Cel. Podkreśla się, że współczesne małżeństwa, w porównaniu do tych, które żyły dawniej i korzystały z gotowych wzorców, opartych na czytelnej dominacji męża nad żoną, mają trudniejsze zadanie, polegające na współpracy w zakresie wypracowywania wzorów wzajemnych relacji. Wskazuje się na przymus kreowania ról rodzinnych. Celem artykułu jest charakterystyka: modelu świadomościowego idealnej żony; przeszkód (i ich przyczyn) w realizacji wymogów roli żony przez współczesne kobiety (napięcie w roli); (nie)spełnionych oczekiwań żon wobec swoich mężów oraz umiejętności ich komunikowania współpartnerowi.

Metody. Analiza danych zastanych (m.in. urzędowych, ogólnodostępnych, wyniki badań innych badaczy) i wywołanych (badano kobiety żyjące w związku małżeńskim, z wykluczeniem osób w konflikcie okołorozwodowym; dobór próby – celowy realizowany ze *strategią kuli śnieżnej*; narzędzie badawcze – kwestionariusz wywiadu).

Wyniki. Dokonane analizy dają ogłęd istniejących wyzwań i dylematów w wypełnianiu wymogów roli żony przez współczesne mężatki. Przede wszystkim nadmiar obowiązków (związany z pełnieniem roli gospodyni domowej, opiekunki czy matki, i niewystarczającym zaangażowaniem męża w prace na terenie gospodarstwa domowego) i brak czasu – to czynniki zakłócające pełnienie roli żony. W świadomości badanych istnieją utarte przekonania dotyczące tego, jakimi cechami powinna charakteryzować się wzorowa żona – wyniki ukazują nakładanie się tradycyjnego i nowoczesnego modelu współmałżonki, z przewagą tego pierwszego.

Wnioski. Rezultaty analiz zmuszają do postawienia m.in. pytania o to, co zrobić, aby współcześni małżonkowie mieli więcej sposobności na wspólne spędzanie czasu (tzw.

---

* e-mail: małgorzata_herudzinska@sggw.pl

Katedra Socjologii, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Nowoursynowska 166, bud. 4, 02-787 Warszawa, Polska.

ORCID: 0000-0003-3138-5778

„czasu we dwoje”). Przypominają o niebagatelnym znaczeniu komunikacji małżeńskiej w budowaniu poczucia szczęścia w małżeństwie.

Słowa kluczowe: idealna żona, przeszkody w wypełnianiu roli żony, oczekiwania współczesnych żon wobec mężów, szczęście/sukces małżeński.

Abstract

Aim. It is emphasized that contemporary marriages, as compared to those that were common in the past (based on the dominance of the husband over his wife), have a more difficult task to perform, which is to solve the problem of cooperation in the development of new patterns of mutual relations. They face the necessity of developing a new allocating of family roles. The aim of the article is to describe the role model of an “ideal wife”; obstacles (and their causes) in fulfilling the requirements of the role of the “perfect wife” by contemporary women (tension in the role); fulfilled and unfulfilled expectations of wives towards their husbands and their abilities to communicate the expectations to their partners.

Methods. Desk research (including official data and available research results) as well as the Author’s own research results (based on a sample consisting of married women, selection of the sample – snowball strategy, research tool – questionnaire interview).

Results. The analyses made give an overview of the existing challenges and dilemmas in fulfilling the requirements of the role of the “ideal wife” by contemporary married women. First of all, the excess of duties (related to the role of a housewife, babysitter, or mother and insufficient involvement of the husband in the work of the household), and lack of time – these factors disrupt the role of a wife. Respondents share common beliefs concerning the most desirable personality traits of a “perfect wife”. The results show overlapping of the traditional and the contemporary role models of wife, with the advantage of the former.

Conclusions. The results of analyses prompt us to ask a question about what to do so that contemporary spouses have more opportunities to spend time together (the so-called “time for two”). They also remind us of the importance of marital communication in building a sense of happiness in marriage.

Keywords: ideal wife, obstacles in fulfilling the role of a wife, expectations of contemporary wives towards husbands, happiness/marital success.

Wprowadzenie

Przemiany życia rodzinnego i małżeńskiego, których jesteśmy świadkami, określane czasem mianem rewolucyjnych, mogą być i są źródłem wielu obaw. Ocenia się, że dzisiejszy świat, w którym nieodłącznym towarzyszem człowieka jest zmiana, to „wchodzenie, wychodzenie i ponowne wchodzenie w kolejne związki”¹.

Choć wśród wartości, jakimi Polacy kierują się w swoim codziennym życiu, szczęście rodzinne zajmuje niezmiennie pierwsze miejsce i zdecydowana większość

¹ A. Kwak, *Współczesny świat zmian – alternatywy dla małżeństwa*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Sociologica” 2014, nr 51, s. 17.

Polaków uważa, że do pełni szczęścia człowiek potrzebuje rodziny, a szczęście rodzinne należy do ścisłej czołówki komponentów satysfakcjonującego życia² – w Polsce co roku rozwodzi się kilkadziesiąt tysięcy par³.

Wraz z rozluźnianiem nacisku na trwałość małżeństwa wzrosły oczekiwania co do jego jakości. Zatem większa proporcja małżeństw średniej jakości kończy się rozwodem. Przesunęła się granica stabilności dla małżeństw niskiej jakości wraz ze zwiększeniem się możliwości rozwodowych. Można oczekiwać, że obecnie wzrósł średni poziom jakości małżeństw w porównaniu z małżeństwami w przeszłości⁴.

Czy współczesne małżeństwo może być źródłem szczęścia, podczas gdy wiele par się rozwodzi? Odpowiedź na to nierzadko pojawiające się pytanie jest istotna. Szczególnie dziś, w czasach, w których ważna jest osobista emocjonalna satysfakcja partnerów związku; głosi się koniec mody na miłość aż po grób; wskazuje się, że współczesne związki mają się opierać na *czystej relacji* – której podstawą jest intymność – ważnej do odwołania... Jak zatem osiągnąć sukces małżeński? Co w głównej mierze decyduje o szczęściu małżeńskim? O trwałości małżeństwa? Pomimo tego, że z pewnością trwałe, udane i szczęśliwe życie w małżeństwie nie jest dziełem przypadku – w literaturze przedmiotu trudno znaleźć jednoznaczną odpowiedź na ww. pytania⁵, jednak np. w tej, która odnosi się do badań międzynarodowych, wśród czynników sprzyjających trwałości małżeństwa wskazuje się na: stałą pracę małżonków, stabilizację materialną oraz dobry stan zdrowia, i wspomina się, że lepszemu funkcjonowaniu związku zazwyczaj sprzyja zawieranie małżeństwa w starszym wieku⁶. A zatem wyzwanie, jakim jest określenie czynników o największym znaczeniu w budowaniu szczęśliwego związku z drugim człowiekiem, jest wciąż aktualne, tym bardziej, że cele życiowe współczesnych Polaków nadal (w porównaniu do roku 1997) koncentrują się głównie wokół takich sfer, jak: rodzina, zdrowie i dzieci (choć z drugiej strony dziś częściej niż

² CBOS, *Rodzina – jej współczesne znaczenie i rozumienie: komunikat z badań BS/33/2013*, Warszawa 2013, www.cbos.pl [dostęp: 15.03.2018]; CBOS, *Co stanowi o udanym życiu?: komunikat z badań nr 167/2014*, Warszawa 2014, www.cbos.pl [dostęp: 15.03.2018].

³ Por. GUS, *100 lat Polski w liczbach 1918–2018*, <http://stat.gov.pl> [dostęp: 15.01.2019], s. 83: „W coraz późniejszym wieku zapada decyzja o zawarciu związku małżeńskiego i posiadaniu dzieci. Zmniejsza się liczba zawieranych małżeństw, natomiast zwiększa się liczba związków nieformalnych; rośnie liczba rozwodów”.

⁴ A. Kwak, *Współczesny świat...*, dz. cyt., s. 9.

⁵ Por. Małgorzata H. Herudzińska, *Strategie komunikacyjne w konfliktach: od domowej wojny do integracji małżeństwa?*, [w:] M. Podkowińska, *Komunikacja w rodzinie*, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2016, s. 99–100.

⁶ Rządowa Rada Ludnościowa, *Sytuacja demograficzna Polski: raport 2013–2014*, Warszawa 2014, s. 93; https://bip.stat.gov.pl/files/gfx/bip/pl/defaultstronaopisowa/805/1/1/raport_rrl_2013-2014.pdf [dostęp: 12.03.2018].

przed dwudziestoma laty Polacy nie potrafią jasno określić, co ma dla nich w życiu sens, a także obecnie rzadziej zastanawiają się nad sensem swojego życia)⁷. Co więcej, wzory życia rodzinnego ulegają wyraźnym i dużym przemianom, o czym poniżej.

Obserwuje się *nową arytmetykę rodzinną* (różnorodność form życia małżeńskiego oraz rodzinnego), wskazuje się na inkluzywny charakter definicji rodziny⁸, deinstytucjonalizację małżeństwa, podwójne standardy w pojmowaniu rodziny (prawno-formalne oraz subiektywno-uznaniowe), denormalizację ról społecznych, w tym konieczność konstruowania ról rodzinnych, ich „rozmywanie” się, trudności z wytyczeniem stałego zestawu norm i zasad – podstaw pełnienia ról rodzinnych, czy zagubienie w realizowaniu nowych scenariuszy ról żeńskich i męskich... Jak piszą Iwona Przybył oraz Aldona Żurek „zasadna [...] staje się teza, która mówi o współwystępowaniu dwóch procesów, konstytuujących relacje między członkami rodziny: kreacją ról rodzinnych i przystosowaniem starych wzorów rodzinności do nowych wyzwań, wobec których staje rodzina”⁹. Dlatego zasadnym jest poszukiwanie odpowiedzi na pytanie o dylematy i wyzwania, które mogą być wynikiem wspomnianych przez Autorki procesów. W prezentowanej publikacji eksploracja ta ogranicza się przede wszystkim do następujących kwestii: modelu idealnej żony w świadomości współczesnych kobiet; trudności (i ich przyczyn) w realizacji wymogów roli żony doświadczanych przez kobiety; (nie)spełnionych oczekiwań żon wobec swoich mężów oraz umiejętności ich komunikowania współpartnerowi. Analizie poddano jedną rolę kobiecą – rolę żony. Rola ta, jako i rola matki, z jednej strony w większym stopniu podlega zmianom pod wpływem czynników o charakterze makrostrukturalnym, ale z drugiej – w mniejszym stopniu jest konstruowana przez wolny wybór kobiety¹⁰.

Ocenia się, że „Współczesne małżeństwo ma znacznie trudniejsze zadanie, polegające na współpracy w zakresie wypracowywania wzorów, niż małżeństwa żyjące dawniej (korzystające z gotowych wzorców, opartych na czytelnej dominacji męża nad żoną)”¹¹. Zaznacza się, że niezgodność między małżonkami w zakresie pełnienia

⁷ CBOS, *Sens życia – wczoraj i dziś: komunikat z badań nr 41/2017*, Warszawa 2017, s. 6, www.cbos.pl [dostęp: 12.03.2018].

⁸ Por. np. CBOS, *Spoleczne oceny alternatyw życia małżeńskiego: komunikat z badań BS/32/2013*, Warszawa 2013, www.cbos.pl [12.03.2018].

⁹ I. Przybył, A. Żurek (red.), *Role rodzinne między przystosowaniem a kreacją*, Wydawnictwo Naukowe Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań 2016, s. 11.

¹⁰ A. Kotlarska-Michalska, *Główne kierunki przemian w kobiecych rolach małżeńskich i macierzyńskich*, [w:] A. Kwak, M. Bieńko (red.), *Wielość spojrzeń na małżeństwo i rodzinę*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2012, s. 89.

¹¹ A. Kotlarska-Michalska, *Małżeństwo jako związek, wspólnota, instytucja, podsystem i rodzaj stosunku społecznego*, „Roczniki Socjologii Rodziny” 1998, t. 10, s. 64. Por. także: R. Kamprowski, *Miejsce i rola kobiety w rodzinie na przestrzeni wieków: od Antyku po I wojnę światową: zarys problematyki*, „Refleksje” 2011, nr 4, s. 33–41, <http://hdl.handle.net/10593/3835> [dostęp: 20.04.2018].

przez nich różnych ról może prowadzić do rozpadu małżeństwa¹². Każde małżeństwo ma jakiś własny sposób ich określenia/definicji. Oczekiwania związane z rolą „to wyobrażenie prawidłowego i pozytywnie ocenianego zachowania się tej osoby, która jest nosicielem i wykonawcą określonej roli”¹³. Są one skierowane wobec współmałżonka, np. żony wobec zachowań męża, i męża wobec zachowań żony. Obejmują pewne normatywne komponenty. „Odnoszą się nie tylko do zewnętrznego zachowania się partnera, ale także obejmują swym zakresem jego poglądy, przekonania, a nawet postawy wartościujące”¹⁴, przejawiają się przykładowo w stwierdzeniach: „powinnaś...”, „musisz...”, „oczekuję od ciebie...”. Subiektywne poczucie zadowolenia w małżeństwie może być uzależnione od subiektywnego spostrzegania pełnionej roli, od takich ocen ze strony partnera/partnerki¹⁵. Jednocześnie podkreśla się, jak ogromne znaczenie w jego budowaniu, w przetrwaniu związku małżeńskiego do końca, ma komunikacja w małżeństwie, rzetelny dialog między małżonkami¹⁶. Sprawnie przebiegającej komunikacji w małżeństwie przypisuje się często tak samo istotną rolę jak miłości, a bywa, że i większą niż miłości¹⁷.

Idealna żona, idealny mąż – między tradycją a współczesnością

Płeć (oraz wiek i rasa) strukturyzuje zbiorowość – to podstawowy wymiar różnicujący pozycję społeczną jednostki, i poprzez system oczekiwań formułowanych pod adresem osoby o danej płci, rasie i w danym wieku – określa jej status społeczny¹⁸.

Wskazuje się, że w czasach przeszłych przekazy socjalizacyjne były jasne i wyrażne i sytuowały jednostkę w określonych oraz społecznie oczekiwanych rolach kobiety i mężczyzny¹⁹, zakres obowiązków męża i żony był jednoznacznie określony przez normy społeczne. W społeczeństwach charakteryzujących się tradycyjnym

¹² Por. J. Rostowski, *Zarys psychologii małżeństwa*, PWN, Warszawa 1987, s. 113.

¹³ Tamże, s. 116.

¹⁴ Tamże, s. 116–117.

¹⁵ Por. także: I. Przybył, *Małżeństwa bezdzietne – analiza socjologiczna*, niepublikowana praca doktorska, Instytut Socjologii, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Poznań 2000, s. 73–74.

¹⁶ J. Baniak, *Dialog w małżeństwie i rodzinie jako czynnik więzi i trwałości wspólnotowej*, „Poznańskie Studia Teologiczne” 2003, t. 14, s. 189–190.

¹⁷ J. Rostowski, *Zarys psychologii...*, dz. cyt., s. 82.

¹⁸ Por. np. P. Szukalski, *Ageizm – dyskryminacja ze względu na wiek*, [w:] J.T. Kowaleski, P. Szukalski (red.), *Starzenie się ludności Polski: między demografią a gerontologią społeczną*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2008, s. 153.

¹⁹ E. Paprzycka, *Ambiwalencja – analiza socjalizacji kobiet w perspektywie gender*, „Przegląd Socjologiczny” 2010, z. 3, nr 59, s. 33.

podziałem ról „ona gotuje, a on poluje”: miejscem kobiety jest dom, ona przyrządza posiłki dla domowników, sprząta, opiekuje się dziećmi, jej zajęcia na terenie gospodarstwa domowego nie tylko wiążą się z nieciągłym i nienormowanym czasem pracy, ale także nie wymagają formalnych kwalifikacji, nie są odpłatne, nie przynoszą prestiżu i są właściwe naturze kobiety (*dirty work*); w życiu mężczyzny dominuje praca zawodowa, to on dostarcza środków materialnych na utrzymanie rodziny, uczestniczy w życiu społecznym, po przyjściu do domu może pozostały czas przeznaczyć na odpoczynek²⁰.

Przypomnijmy w tym miejscu, że zwolennikiem patriarchalnego modelu rodziny – podporządkowania żony oraz dzieci mężowi i ojcu („głowie rodziny”) – był przykładowo francuski filozof Auguste Comte (1798–1857), twórca pojęcia *socjologii*. Jak pisze Zbigniew Tyszka, zdaniem Comte’a rzekoma intelektualna niższość kobiet stanowiła uzasadnienie podrzędnej pozycji kobiety w rodzinie²¹, społeczne zadania kobiet i mężczyzn wynikają z ich rzeczywistej natury, kobieta jest ze swojej natury istotą domową, rodzina jest jej głównym terenem działalności. Jednak „radykalne zmiany zachodzące w życiu rodziny i społeczeństwa w wieku XX spowodowały odejście o tego modelu [patriarchalnego modelu rodziny – przyp. M.H.H.] i traktowanie go jako reliktu przeszłości”²². W odniesieniu do podziału ról w rodzinie ze względu na płeć, od dosyć dawna mówiło się o zmierzchu polaryzacji ekspresywno-instrumentalnej²³. Należy dodać, że obecna sytuacja w poszczególnych państwach pod względem dążenia do równości między kobietami i mężczyznami jest zróżnicowana (w Polsce – jak się ocenia – jest w miarę stabilna) i trudno określić, kiedy osiągnięcie równości płci na całym świecie stanie się faktem²⁴.

Rozwój gospodarki po II wojnie światowej przyczynił się do wzrostu aktywności zawodowej polskich kobiet – jest on odnotowywany od kilkudziesięciu lat i od 2014 roku utrzymuje się na poziomie około 49%²⁵. „W ujęciu tradycyjnym praca zawodowa kobiet stanowi dodatkowe źródło utrzymania przy niewystarczających zarobkach

²⁰ D. Duch-Krzystoszek, *Relacje między pracą domową i zawodową*, [w:] J. Sikorska (red.), *Kobiety i ich mężowie. Studium porównawcze*, Wydawnictwo IFiS PAN, Warszawa 1996, s. 85–86.

²¹ Z. Tyszka, *Socjologia rodziny*, PWN, Warszawa 1979, s. 10; Por. także: A. Comte, *Statyka społeczna*, [w:] A. Comte, *Metoda pozytywna w szesnastu wykładach*, skrótu dokonał J.É. Rigolage, tłum. W. Wojciechowska, PWN, Warszawa 1961, s. 206–226.

²² Z. Tyszka, *Socjologia rodziny...*, dz. cyt., s. 10.

²³ W. Nowak, *System ról w rodzinach wiejskich w Polsce lat osiemdziesiątych*, „Roczniki Socjologii Rodziny” 2001, t. 13, s. 96.

²⁴ Por. World Economic Forum, *The Global Gender Gap Report 2018*, <https://www.weforum.org/reports/the-global-gender-gap-report-2018> [dostęp: 10.01.2019].

²⁵ GUS, *Kobiety i mężczyźni na rynku pracy*, Warszawa 2014, <http://stat.gov.pl> [dostęp: 20.01.2019].

partnera i podnosi standard życia rodziny. Obecnie jest traktowana jako źródło równorzędne, a nawet jedyne w przypadku rodzin dysfunkcyjnych²⁶. Dzieci i dom to nie tylko sprawy bardzo istotne dla kobiet, ale także znaczące elementy ich tożsamości, a „sprawne funkcjonowanie w rolach matki i gospodyni domowej dostarcza kobietom wiele satysfakcji, wzmacnia je, jest znaczącym elementem ich samorealizacji”²⁷. Kobiety częściej niż mężczyźni wyrażają opinię, że praca zawodowa kobiety w ogóle nie ma wpływu na jej życie rodzinne, a co więcej – niezależnie od płci – wśród Polaków dominuje przekonanie, że rodziny więcej zyskują, niż tracą, gdy kobieta jest aktywna zawodowo²⁸.

Z jednej strony mówi się, że role współczesnych kobiet odbiegają w znacznym stopniu od tradycyjnego ideału, nie mają z nim wiele wspólnego²⁹. Jak pisze Bożena Matyjas, kobiety dziś nie tylko wykonują role, które stereotypowo przypisuje się mężczyznom, ale są także niezależne, ambitne; chcą podejmować role nie tylko matki i gospodyni domowej, ale i realizować się zawodowo, chcą się rozwijać³⁰. Zdaniem Danuty Duch-Krzystoszek, aktywność zawodowa kobiety powoduje wzrost jej władzy, buduje jej większą niezależność od męża³¹. Wyniki badań ukazują, że i preferencje i deklaracje Polaków dotyczące rzeczywistego podziału ról w ich rodzinach coraz bardziej zmiernają w kierunku modelu partnerskiego; w przypadku preferencji tendencja ta szczególnie silnie dotyczy kobiet, osób z wykształceniem wyższym oraz dobrze oceniających swoje warunki materialne³². Z drugiej strony, chociaż od 2004 roku wzrosła grupa Polaków deklarujących, że w ich rodzinach obowiązki domowe wykonują osoby obojga płci, to w większości polskich rodzin wciąż tylko kobiety obciążone są takimi czynnościami jak: prasowanie (82%), pranie (81%), przygotowywanie posiłków (67%), zmywanie naczyń (58%), rutynowe sprzątanie (58%) i gruntowne

²⁶ B. Balcerzak-Paradowska, *Polityka rodzinna w Polsce w aspekcie godzenia życia zawodowego i rodzinnego*, [w:] C. Sadowska-Snarska, Tchon Li (red.), *Godzenie pracy zawodowej z rodziną w kontekście aktywizacji zawodowej kobiet*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Ekonomicznej, Białystok 2008, s. 12.

²⁷ D. Duch-Krzystoszek, *Kto rządzi w rodzinie: socjologiczna analiza relacji w małżeństwie*, Wydawnictwo IFiS PAN, Warszawa 2007, s. 72.

²⁸ CBOS, *Kobiety i mężczyźni na rynku pracy: komunikat z badań nr 128/2018*, Warszawa 2018, s. 1, www.cbos.pl [dostęp: 12.01.2019].

²⁹ Por. np. D. Dobosz, M. Gierczyk, „Dobra żona męża korona” – o rolach pełnionych przez europejskie kobiety od czasów starożytnych po współczesność, [w:] D. Dobosz, K. Joniec (red.), *Współczesna kobieta – szkice do portretu na tle przemian społeczno-kulturowych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2014, s. 7–13.

³⁰ B. Matyjas, *Aktywność zawodowa kobiet na rynku pracy w świetle analiz i badań*, „Labor et Educatio” 2016, nr 4, s. 191.

³¹ D. Duch-Krzystoszek, *Kto rządzi...*, dz. cyt., s. 33.

³² CBOS, *Potrzeby prokreacyjne oraz preferowany i realizowany model rodziny: komunikat z badań BS/61/2012*, Warszawa 2012, s. 9, www.cbos.pl [dostęp: 15.03.2018].

porządki (54%)³³. „Ciągłe wiele kobiet nie potrafi bez odczuwania stresu efektywnie łączyć roli żony i matki z dążeniem do samorealizacji w pracy zawodowej”³⁴. Kobiety posiadające dzieci znacznie częściej niż bezdziejne uważają, że praca zawodowa kobiety szkodzi jej życiu rodzinnemu i rzadziej są skłonne twierdzić, że przynosi więcej korzyści niż strat³⁵. Ocenia się, że „funkcjonujące obecnie wzory zachowań (ról płciowych) kobiet i mężczyzn nie zastępują [...] tych wcześniejszych, ale pojawiają się obok, tworząc swoiste napięcia między nowymi i tradycyjnymi rolami”³⁶. Obowiązujący i realizowany przez wiele pokoleń tradycyjny model ról kobiecych i męskich spowodował powstanie stereotypów płci, z których wiele egzystuje do dnia dzisiejszego. Współcześnie role społeczne kobiet i mężczyzn są niejednoznaczne.

Nie istnieje czytelny model małżeństwa i nie istnieją silnie ustrukturyzowane nakazy roli, rządzące interakcjami w rodzinie (można mówić jedynie o ogólnych zasadach współżycia małżeńskiego, jego celach oraz wartościach), a sposób realizacji ról rodzinnych pozostawia się twórczej inwencji oraz dojrzałości współmałżonków – stąd dzisiejsze małżeństwo ocenia się jako ciekawsze i jednocześnie znacznie trudniejsze niż dawniejsze³⁷.

Na użytek niniejszego artykułu i prezentowanych w nim wyników badań własnych przyjęto następujące rozumienie świadomościowych modeli³⁸ ról małżeńskich:

³³ CBOS, *O roli kobiet w rodzinie: komunikat z badań BS/30/2013*, Warszawa 2013, www.cbos.pl [dostęp: 15.03.2018].

³⁴ I. Pufal-Struzik, *Aktywność zawodowa współczesnych kobiet – trudności w realizacji nowych ról i tradycyjnych obowiązków*, „Polskie Forum Psychologiczne” 2017, t. 22, nr 2, s. 243. Por. także: A. Wachowiak (red.), *Przemiany orientacji życiowych kobiet zamężnych: studium socjologiczne*, Wydawnictwo Fundacji Humaniora, Poznań 2002, s. 7–17, 27–35.

³⁵ CBOS, *Kobiety i mężczyźni...*, dz. cyt., s. 1.

³⁶ E. Paprzycka, *Ambiwalencja – analiza...*, dz. cyt., s. 33.

³⁷ M. Matuszewska, *Pelnienie społecznych ról rodzinnych przez młodych dorosłych i ich rozwój indywidualny*, [w:] M. Tyszkowa, *Rodzina a rozwój jednostki: praca zbiorowa*, nakład Centralnego Programu Badań Podstawowych CPBP 09.02, Poznań 1990, s. 76.

³⁸ „Świadomościowy model” zjawisk rodzinnych – czyli pewne wyobrażenia na temat np. tego, jakimi cechami powinna charakteryzować się wzorowa/idealna żona, mąż, dziecko, małżeństwo. Modele te mogą być w mniejszym bądź większym stopniu zgodne lub tożsame z obowiązującymi w danym środowisku społecznym realnymi zachowaniami (wzorami). Zob. Z. Tyszka, *Socjologia rodziny...*, dz. cyt., s. 72–73.

Charakterystyka poszczególnych modeli ról małżeńskich została opracowana na podstawie następujących źródeł: Z. Tyszka, *Socjologia rodziny...*, dz. cyt., s. 81–83, s. 155; W. Nowak, *System ról w rodzinach wiejskich w Polsce lat osiemdziesiątych*, „Roczniki Socjologii Rodziny” 2001, t. 13, s. 96; I. Przybył, *Małżeństwa bezdziejne...*, dz. cyt., s. 189–220; K. Slany, E. Krzaklewska, M. Warat, *Wzory życia rodzinnego w kontekście równości płci – między tradycją a partnerstwem*, [w:] I. Przybył, A. Żurek, *Role rodzinne...*, dz. cyt., s. 81–92. Źródła te stanowiły także bazę do opisu wyników badań własnych w zakresie ról małżeńskich i rodzinnych.

- 1) tradycyjny model męża (*specjalista instrumentalny*) – to model, w którym akcentuje się przede wszystkim cechy istotne z punktu widzenia zaspokojenia potrzeb materialnych rodziny, a także pełnienie przez męża funkcji reprezentacyjnych rodziny czy osoby nadzorującej postępowanie jej członków; to widzenie jego roli także przez pryzmat roli ojca; tu istotne są cechy o charakterze instrumentalnym i/lub instytucjonalnym. A zatem wobec męża model ten kieruje głównie oczekiwania materialno-ekonomiczne, zarobkowe.
- 2) model (post)męża (tu mówi się o: demaskulinizacji/feminizacji roli mężczyzny) – to model, w którym nacisk położony jest na zaspakajanie potrzeb emocjonalno-ekspresyjnych członków rodziny, nie wyklucza się pełnienia przez męża i/lub ojca funkcji o charakterze usługowo-konsumpcyjnym, wśród pożądanych cech charakteru podkreśla się znaczenie takich, które są istotne z punktu widzenia partnerskiej komunikacji między współmałżonkami, a także takie, które są istotne z punktu widzenia realizacji funkcji kulturalnej czy rekreacyjno-towarzyskiej rodziny, również akcentuje się jego walory zewnętrzne. Nie oznacza to, że tradycyjne elementy roli męża pomija się całkowicie.
- 3) tradycyjny model żony (*specjalista emocjonalno-ekspresywny*) – wśród pożądanych cech charakteru podkreśla się znaczenie takich, które są istotne z punktu widzenia zaspakajania potrzeb emocjonalno-ekspresyjnych członków rodziny, a także usługowo-konsumpcyjnych; w model ten wpisuje się w kobieta, która dba o dom, dba o rodzinę i jednocześnie nie angażuje się w pracę zawodową; to widzenie jej roli także przez pryzmat roli matki.
- 4) model (post)żony (tu mówi się o: maskulinizacji roli żony) – w modelu tym kobieta jest zorientowana na role wewnątrzrodzinne wykraczające poza te wyznaczone przez tradycję, oraz role zewnątrzrodzinne.

Podstawowe role w rodzinie to role: męża i ojca, żony i matki, oraz dziecka. Z. Tyszka w ramach każdej roli wyróżnił szereg ról szczegółowych/wyspecjalizowanych – w przypadku roli żony i matki: gospodyni domowej, opiekunki, wychowawczyni, osoby integrującej życie rodzinne, stałej partnerki seksualnej męża, oraz partnerki towarzyskiej; w przypadku roli męża i ojca: rolę osoby zabezpieczającej byt materialny rodziny, rolę wykonawcy prac ciężkich w gospodarstwie domowym, rolę zazwyczaj mniej zaangażowanego współwychowawcy, rolę stałego partnera seksualnego żony, rolę partnera zaspokajającego potrzeby emocjonalne członków rodziny, rolę partnera towarzyskiego³⁹. Jednak skoro, jak pisze P. Berger: „żyć w nowoczesnym społeczeństwie znaczy żyć w centrum kalejdoskopu zmiennych ról”⁴⁰, to powy-

³⁹ Z. Tyszka, *Socjologia rodziny...*, dz. cyt., s. 155.

⁴⁰ P.L. Berger, *Zaproszenie do socjologii*, tłum. J. Stawiński, PWN, Warszawa 1995, s. 52.

żej proponowany podział, o ile może być pomocny w systematyzacji ról małżeńskich i rodzinnych, o tyle jest niewystarczający do uporządkowanego przedstawienia świata współczesnej żony i współczesnego męża.

Badania własne – cel, metodologia, społeczno-demograficzna charakterystyka badanych kobiet i ich mężów

Celem badań, przeprowadzonych w roku 2016, było uzyskanie odpowiedzi na pytanie o obraz współczesnego małżeństwa, ze szczególnym skupieniem na świadomościowym modelu: żony, męża i małżeństwa, a także określeniu zakresu trudności (napięcia w roli) w realizacji roli żony i roli męża w opiniach kobiet.

Wyniki badań gromadzono w oparciu o kwestionariusz wywiadu (zawierający: pytania otwarte, półotwarte, kafeterie odpowiedzi – w sumie 36 pytań; w procesie jego konstrukcji wykorzystano fragmenty narzędzi zastosowanych w badaniach dotyczących problematyki życia małżeńsko-rodzinnego⁴¹), który składał się z następujących bloków tematycznych: I. modele świadomościowe: idealnego męża, idealnej żony, dobrego/udanego małżeństwa; II. subiektywna ocena atrakcyjności wzajemnej współmałżonków z perspektywy upływu czasu; III. (nie)spełniane oczekiwania żon: typy oczekiwań, umiejętność komunikowania oczekiwań kierowanych wobec współpartnera; IV. doświadczane trudności w wypełnianiu wymogów roli żony i ich źródła; V. charakter działań na rzecz utrzymania i/lub poprawy jakości relacji małżeńskich; VI. subiektywna ocena współmałżonka w zakresie realizowanych szczegółowych ról małżeńsko-rodzinnych; VII. subiektywna ocena własnego małżeństwa. Całość zamykała metryczka. Średni czas przeprowadzenia wywiadu wyniósł 54,05 minut. Badaniami objęto 77 kobiet.

Dobór próby był celowy, realizowany ze strategią kuli śnieżnej (*snowball sampling*). Do badań zaproszono kobiety żyjące w związku małżeńskim, które wyraziły zgodę na przeprowadzenie badań (z wykluczeniem osób w konflikcie okołorozwodowym). A zatem wywiady kwestionariuszowe przeprowadzono tylko z żonami. Do wspomnianych już wcześniej przyczyn podjęcia takiej decyzji należy dodać następne. Po pierwsze uczyniono tak, dlatego, że „wśród małżonków wnoszących pozew o rozwód zdecydowanie dominują kobiety, a orzeczenie z winy żony następuje zwykle bardzo rzadko”⁴². Po drugie badania dotyczące sfery życia małżeńskiego i rodzinnego są wyzwaniem – nie ułatwia ich przeprowadzenia chociażby konieczność uczestnictwa w badaniach obojga małżonków/partnerów – są one tym samym czaso-

⁴¹ Por. m.in. I. Przybył, *Małżeństwa bezdzietne...*, dz. cyt., s. 347–357.

⁴² Rządowa Rada Ludnościowa, *Sytuacja demograficzna...*, dz. cyt., s. 84.

chłonne; ponadto dotyczą intymnej sfery życia człowieka i nie można oczekiwać, że każdy (potencjalny) męski respondent będzie ochoczo odpowiadał na pytania o sprawy osobiste osobie nieznającej, obcej.

Średnia wieku badanych kobiet wyniosła 37,67 lat (mężów 40,05 lat). Zdecydowana większość jest aktywna zawodowo (69 żon, 74 mężów). To katoliczki (75 żon, 74 mężów) i zgodnie z deklaracjami przeważnie wierzące (68 kobiet, w tym 10 głęboko wierzących). Ponad połowa współmałżonków posiada wyższy status edukacyjny (41 żon, 30 mężów), rzadziej średni (30 żon, 25 mężów), najrzadziej zawodowy (4 żony, 19 mężów) oraz podstawowy (2 żony, 3 mężów). Ponad połowa zamieszkuje środowisko miejskie (46 przypadków), mniej niż połowa – wiejskie (31). Zdecydowana większość posiada dzieci (67, przy czym najczęściej dwójkę – 37, następnie jedno – 14, znacznie rzadziej trojkę – 8, i czwórkę – 7, w jednostkowym przypadku piątkę). Gospodarstwa domowe badanych kobiet rzadko zamieszkiwane są przez inne osoby (rodziców lub rodzica męża lub kuzynkę – 20 wskazań) niż współmałżonek i ich dziecko/dzieci.

Warto dodać, że żadna z respondentek nie oceniła swojej sytuacji materialno-finansowej jako złej (jako dobrą – 46 osób, bardzo dobrą – 21, dostateczną – 10). Ponad połowa określiła swój stan zdrowia jako dobry (44 osoby), rzadziej jako bardzo dobry (20), jeszcze rzadziej jako dostateczny (11) i sporadycznie jako zły (2).

Dobra żona męża korona? Cechy idealnej żony w opiniach badanych kobiet

Odpowiedzi kobiet na pytanie o cechy idealnej żony pozwoliły na opis wizerunku wzorowej żony, utrwalonego w ich świadomości (respondentki poproszono o wskazanie co najmniej trzech, a maksymalnie pięciu cech).

Idealna żona powinna być przede wszystkim opiekuńcza i troskliwa (48 wskazań), a także kochająca (35, w tym 12: *kochająca matka*). Powinna również (aczkolwiek mniej badanych wymieniło te cechy): dbać o dom/ ognisko domowe, i być wyrozumiała (po 23 wskazania), pracowita (21), atrakcyjna fizycznie i uczciwa (po 20 wskazań) oraz wiarna (19). Te cechy zamykają czołówkę listy tych, które na podstawie wskazań badanych kobiet można uznać za najistotniejsze w odniesieniu do ideału żony.

Mniej istotnymi cechami wzorowej małżonki jest: bycie zaradną (15 wskazań), bycie ostoją spokoju (13), inteligentną/wykształconą (12), mądrą (10), gospodarną (9).

W jeszcze mniejszym stopniu idealna żona powinna: być dobrą kucharką (6 wskazań), mówić o swoich potrzebach i uczuciach (5), być zorganizowana (5), wspierająca (4), pomocna (4), być kochanką (4), dbać o własne potrzeby i rozwój (3), być odważną, silną i bez nałogów, czy być partnerką do rozmowy (po 2 wskazania).

W jednostkowych przypadkach badane wymieniały takie cechy idealnej żony jak: potrafiąca godzić karierę zawodową z ogniskiem domowym, zdecydowana, bezinteresowna, sumienna, z pasją, asertywna, kompromisowa, pomysłowa, spontaniczna, nie krytykująca, towarzyska męża, przyjaciółka męża, małomówna, sama robiąca zakupy, lubiąca oglądać mecze, posiadająca wspólne zainteresowania z mężem, niezależna finansowo, bogata.

Podsumowując, wśród wszystkich wymienianych przez badane kobiety cech idealnej żony pojawiały się najczęściej określenia świadczące o istniejących w ich świadomości stereotypach cech i stereotypach ról związanych z płcią, związanych z tradycyjnym pojmowaniem roli kobiety: ma ona być przede wszystkim troskliwą, opiekuńczą i kochającą strażniczką domowych pieleszy/ kapłanką ogniska domowego, a przy tym (choć niekoniecznie) wyrozumiałą, pracowitą, atrakcyjną, uczciwą i wierną żoną swojego męża. Ze zdecydowanie mniejszą częstotliwością pojawiały się określenia, które charakteryzują nowoczesny model żony. Pomimo wszystko nie można powiedzieć, że z wypowiedzi badanych wyłania się wyraźny i jednoznaczny obraz struktury władzy czy układ pozycji społecznej w rodzinie, np. podporządkowanie kobiety mężczyźnie. Należy dodać, że wskazania kobiet świadczą o tym, iż role małżeńskie i role rodzicielskie nie zawsze są przez nie wyraźnie rozgraniczane (np. idealna żona to także kochająca matka). *Specjalista emocjonalno-ekspresywny* – tak można nazwać wizerunek wzorowej żony rysujący się na podstawie wypowiedzi badanych kobiet.

Ja – idealna żona? Napięcie w roli, czyli o trudnościach w wypełnianiu wymogów roli żony

Niemal wszystkie respondentki (73) potwierdziły, że dostrzegają trudności w wypełnianiu wymogów roli żony. Wyjątki od tej reguły ilustruje poniższa wypowiedź (K10, 32 lata, wykształcenie średnie, aktywna zawodowo, 4 dzieci, 10-letni staż małżeński):

Myślę, że dosyć dobrze sobie radzę w roli żony. Nie znajduję odpowiedzi na zadane pytanie. Może czasem trochę mąż się denerwuje jak robię sobie wolne, to znaczy kiedy nie ma dzieci, a on jest w pracy, ale to są takie dni w życiu każdej kobiety, że się gorzej czuję.

Jakie przeszkody postrzegają kobiety w wypełnianiu wymogów roli żony? Przede wszystkim jest to wykonywanie i nadmiar obowiązków domowych/ natłok zajęć (37 wskazań; przy czym wymieniano: *sprzątanie, gotowanie, ciągle zajmowanie się domem, monotonię licznych zajęć domowych, pranie, prasowanie, pieczenie ulubionych ciast męża, ciągle zajmowanie się dzieckiem, brak możliwości sprawiedliwego roz-*

łożenia czasu pomiędzy prowadzeniem domu, dziećmi i mężem) oraz brak czasu (25 wskazań, w tym dla rodziny – 21). Oto przykłady takich wypowiedzi: „Ciągłe obowiązki w domu. Po etacie w pracy – etat w domu: sprzątanie po dzieciach [...] Za mało czasu dla siebie” (K14, 30 lat, wykształcenie wyższe, aktywna zawodowo, 2 dzieci, 6-letni staż małżeński); „Mąż nie popiera wszystkich moich pomysłów. Mam dużo obowiązków. Nie dbam już tylko o siebie, ale jeszcze o męża. Sama podejmuję ważne decyzje wpływające na całą rodzinę” (K15, 28 lat, wykształcenie wyższe, aktywna zawodowo, 2 dzieci, 6-letni staż małżeński); „Kilka obowiązków naraz [...]. Do tego brak spontaniczności. Spełnianie oczekiwań każdego członka rodziny. Dużo pracy po godzinach [...]” (K16, 30 lat, wykształcenie wyższe, 2 dzieci, 6-letni staż małżeński); „Brak czasu, stawianie na pierwszym miejscu codziennych obowiązków, zabieganie i pęd życia, nieuważne słuchanie męża, niedostrzeganie smutków i zmartwień męża” (K25, 32 lata, wykształcenie wyższe, 1 dziecko, 6-letni staż małżeński). Badane kobiety mówią – używając określenia Arlie Hochschild – o „pracy na drugą zmianę” (*the second shift*)⁴³, która jest dla nich dużym obciążeniem.

W przytaczanych powyżej wypowiedziach pojawiła się także kolejna trudność w realizowaniu wymogów roli żony, aczkolwiek rzadziej wymieniana niż poprzednie – są to relacje z mężem (17 wskazań, np.: *brak jego pomocy, brak wieczorów we dwoje, trudności w zaspokojeniu wygórowanych potrzeb seksualnych męża, brak zaufania do męża, niańczenie męża, inne kobiety wokół męża, długie rozłąki z mężem, zawód męża – anatomopatolog*). Warto zaznaczyć, że badane kobiety w zdecydowanej większości (74 osoby) podejmują działania mające na celu bycie atrakcyjną dla swojego męża, choć działania te nie są bardzo zróżnicowane, a przykładem tej zaobserwowanej tendencji jest następująca wypowiedź (K25, 32 lata, wykształcenie wyższe, 1 dziecko, 6-letni staż małżeński):

Dbam o schludne ubranie każdego dnia, staram się układać włosy nie tylko od święta, delikatnie podkreślam urodę makijażem, dbam o swoją kondycję fizyczną, kontroluję wagę ciała.

Można więc powiedzieć, że respondentki dbają o własną atrakcyjność, że zabiegają o względy męża i że ta sfera życia małżeńskiego nie jest im obojętna.

Następną wymienianą przeszkodą w pełnieniu roli żony była zła kondycja fizyczna i/lub psychiczna (15 wskazań; najczęściej *zmęczenie* – 8, a także np.: *znużenie, brak cierpliwości, stres*), znacznie rzadziej wspomniano o pracy zawodowej (3 wskazania, np.: *niespełnienie zawodowe, niemożność godzenia jej z obowiązkami zawodowymi*) czy finansach (3 wskazania: *brak pieniędzy, wysokie koszty utrzymania, gospodarowanie finansami*) i w jednostkowym przypadku pojawiły się nieprawidłowe relacje z innymi członkami rodziny (z teściową).

⁴³ Por. A. Hochschild, A. Machung, *The Second Shift*, Penguin Books, New York [i in.] 2003.

Podsumowując, główną przeszkodą w wypełnianiu roli żony jest przede wszystkim nadmiar obowiązków domowych oraz brak czasu. Badane kobiety, dokonując analizy doświadczanych trudności, myślą także o swoich powinnościach wobec mężów, aczkolwiek są to sytuacje niezmiernie rzadkie. Wypowiedzi badanych pozwalają na wysunięcie wniosku o istnieniu dosyć dużych zastrzeżeń żon wobec jakości wypełniania przez mężów roli współwykonawcy obowiązków na terenie gospodarstwa domowego. Analiza odpowiedzi na kolejne pytania, zawarte w narzędziu badawczym, potwierdziła tę zauważoną tendencję oraz pozwoliła na poszerzenie spisu „zastrzeżeń” wysuwanych przez respondentki wobec mężów w zakresie szczegółowych ról małżeńskich i rodzinnych, o czym poniżej.

Mój mąż jest idealny? O braku czasu, o przyczynach niespełnionych i czasem niewypowiadanych oczekiwaniach żon wobec swoich mężów

Badane kobiety poproszono o dokonanie oceny swoich mężów w poszczególnych rolach małżeńsko-rodzinnych (ocena w skali od 1 do 5, gdzie „1” oznaczała najniższą ocenę, „5” – najwyższą). Mężowie zostali pozytywnie ocenieni przez swoje żony, a najlepiej w roli: osoby wspierającej materialnie (średnia 4,50), partnera seksualnego (4,40), przyjaciela (4,28) i współtowarzysza (4,28) oraz opiekuna (4,26); słabiej w roli partnera emocjonalnego (średnia 3,84), współrodzica (3,78), jeszcze słabiej w roli współorganizatora czasu wolnego (3,48) oraz najslabiej w roli współwykonawcy prac domowych (3,34).

Pomimo tego dosyć optymistycznego obrazu oceny szczegółowych ról małżeńskich realizowanych przez współpartnerów respondentek, analiza odpowiedzi na następne pytanie – pytanie otwarte – ukazała dwie kwestie. Po pierwsze, odsłoniła kolejne (nieuwzględnione we wcześniejszych pytaniach zamkniętych) role małżeńskie i rodzinne, które są wpisane w oczekiwania badanych kobiet wobec mężów. Po drugie – ukazała, że rzeczywistość dosyć często odbiega od pragnień respondentek, bowiem zdaniem większości z nich (57 osób) istnieją oczekiwania, które nie są spełniane przez ich współmałżonków. Pozostałe badane wyrażały opinię przeciwną, co ilustrują przykładowe wypowiedzi: „Nie ma takich oczekiwań. Jestem szczerą w każdym obszarze i potrafię o wszystkim rozmawiać” (K28, 40 lat, wykształcenie wyższe, 2 dzieci, 18-letni staż małżeński); „Mój mąż spełnia moje oczekiwania, co prawda jedne lepiej inne gorzej, ale zawsze się stara. Nie ma takich. Wiem, że nie mogę oczekiwać rzeczy nierealnych, bo to pierwszy krok do frustracji” (K65, 38 lat, wykształcenie wyższe, 2 dzieci, 14-letni staż małżeński).

Wśród niespełnianych przez mężów oczekiwań najczęściej wymieniano związane z rolą współwykonawcy prac na terenie gospodarstwa domowego – i tych o cha-

rakterze usługowym, i tych ciężkich (57 wskazań), np.: *mąż zbyt mało mi pomaga w pracach domowych, nie gotuje, nie sprząta, nie wyprowadza psa, nie kosi trawnika, nie wykonuje bieżących napraw, nie myje naczyń, nie myje okien, nie robi zakupów*. Następnie te, które są związane z wykonywaniem roli organizatora czasu wolnego i towarzysza w czasie wolnym (39 wskazań), np.: *mąż nie organizuje czasu wolnego dla rodziny, nie zabiera mnie do kina, nie organizuje romantycznych kolacji, zbyt mało czasu spędzamy razem, rzadko gdzieś wyjeżdżamy, nie mamy czasu dla siebie, bo praca za bardzo go pochłania*. Kolejne – to te odnoszące się do roli partnera emocjonalnego/romantycznego (16 wskazań), np.: *mąż nie pokazuje, że kocha; brak czułości; brak przytulania; nie nosi mnie czasami na rękach; nie zabiega o mnie; nie wyraża jasno swoich uczuć; rzadko na co dzień okazuje uczucia; nie przynosi mi kwiatów; nie robi mi niespodzianek; jest mało romantyczny; mało empatyczny; mąż nie pamięta o naszych rocznicach*. Można w tym miejscu dodać, że w odpowiedzi na inne z pytań zawartych w narzędziu badawczym, niemal wszystkie respondentki (73 osoby) wskazały na przejawy miłości, których potrzebują najbardziej, przy czym najczęściej mówiły o potrzebie przytulania (34 osoby).

Badane nieco rzadziej mówiły o niespełnionych oczekiwaniach wobec męża, związanych z rolą współrodzica (11 wskazań), np. *mąż nie odrabia lekcji z dziećmi; wywiadówki są tylko dla mnie; mąż nie interesuje się życiem dzieci; za mało przebywa z dziećmi*. Również niezbyt częstym przedmiotem ich wypowiedzi były te, które wiążą się z wypełnianiem przez współmałżonka roli przyjaciela – partnera do rozmowy (8 wskazań), np. *mąż nie rozmawia ze mną i z dziećmi, nie siada ze mną i nie rozmawia, kiedy tego potrzebuję; brak umiejętności słuchania; niechęć do rozmów*. Jeszcze rzadziej – związane z wypełnianiem roli: osoby wspierającej materialnie (3 wskazania), np. *mąż za mało zarabia*; osoby dbającej o siebie/swoje zdrowie (3 wskazania), np. *mąż nie dba o własne zdrowie; mąż lubi sobie wypić* (alkohol – przyp. M.H.H.); osoby współdecydującej o sprawach ważnych dla rodziny, np.: *mąż nie czuje się współodpowiedzialny za podejmowanie decyzji finansowych; mąż nie chce adoptować psa*; w jednostkowych przypadkach: zięcia: *mąż ma niedobry stosunek do mojej mamy, bardzo ją krytykuje*; organizatora własnego czasu wolnego: *mąż za często wychodzi z kolegami* oraz opiekuna: *mąż nie myśli o moich potrzebach*.

Respondentki mówiły także o takich oczekiwaniach wobec mężów, które trudno przypisać danej szczegółowej roli małżeńskiej czy rodzinnej – dotyczyły one albo mniej lub bardziej drobiazgowych zachowań męża (np. *mąż nie chce przestać trzymać nóg na ławie w czasie oglądania telewizji; mąż stale nie zamyka kłapy w toalecie*), albo jego cech charakteru/umiejętności (*mąż jest za bardzo beztrojski; mąż jest zbyt konserwatywny; nie jest konsekwentny w zachowaniu; mąż jest niesłowny; nie jest zbyt spokojny; mąż jest niepunktualny; jest grubiański; mąż jest nietaktowny; nie umie pójść na kompromis; jest zapominalski; mąż nie potrafi oszczędzać*) czy postaw reli-

gijnych (*mąż jest wierzący, ale niestety nie praktykuje swojej wiary*), albo były zbyt ogólnie sformułowane: *mąż mógłby być bardziej męski; mąż nie posiada mocnego charakteru*.

Badane kobiety poproszono o wskazanie przyczyn niespełniania ich oczekiwań przez mężów (pytanie było półotwarte, można było wybrać kilka odpowiedzi). Zdecydowana większość oceniła, że *mąż nie ma czasu na ich spełnianie* (30 wskazań), rzadziej, że *mąż nie chce ich spełnić* (14), jeszcze rzadziej, że *mąż o nich nie wie* (10) czy *nie potrafi ich spełnić* (9). Kilkanaście kobiet udzieliło innych odpowiedzi (14), czasem wskazując na inne przyczyny nieuwzględnione w treści ww. pytania: *mąż nie ma pieniędzy na ich spełnianie; trochę nie chce, a trochę nie potrafi; ponieważ mąż ma specyficzną pracę; mąż nie ma takiej możliwości; mąż próbuje, ale mu nie wychodzi*.

Czy w związku z powyższym respondentki otwarcie rozmawiają z mężami na temat swoich pragnień? Jak często? Czy potrafią mówić o wszystkich oczekiwaniach? Czy w obliczu istnienia niespełnianych przez mężów pragnień oceniają swoje małżeństwo jako szczęśliwe?

Niemal wszystkie badane kobiety (74 osoby) deklarują, że otwarcie rozmawiają z mężem na temat swoich oczekiwań wobec niego. Połowa czyni to czasem (36 osób), jedna trzecia – zawsze (27 osób), mniejszość – rzadko (10 osób), a w jednostkowym przypadku – wcale: „Mąż nie chce słuchać tego, co mówię, na jakikolwiek temat, o jakichkolwiek problemach” (K34, 49 lat, wykształcenie podstawowe, 4 dzieci, 25-letni staż małżeński). Pozostałe osoby (3) nie potrafiły odpowiedzieć na zadane pytanie.

Zdecydowana większość respondentek (64 osoby) potwierdziła, że są takie oczekiwania, o których najtrudniej jest im rozmawiać z mężem. Do rzadko pojawiających się należą następujące wypowiedzi: „Nie ma takich oczekiwań. Jestem szczerą w każdym obszarze i potrafię o wszystkim rozmawiać (K28, 40 lat, wykształcenie wyższe, 2 dzieci, 18-letni staż małżeński); „Żadnej trudności nie sprawiają mi rozmowy z mężem. Jest on moją najbliższą osobą i nie czuję skrępowania nawet, gdy rozmawiamy o moich najszybszych oczekiwaniach” (K25, 32 lata, wykształcenie wyższe, 1 dziecko, 6-letni staż małżeński). Tylko jedna kobieta wcale nie rozmawia z mężem na tematy dotyczące jej pragnień. Lista oczekiwań, o których z dużym wysiłkiem badane rozmawiają ze swoimi współmałżonkami jest dosyć zróżnicowana, ponadto odpowiedzi udzielone przez respondentki były albo bardzo ogólne, albo bardziej precyzyjne. Otwierają tę listę oczekiwania związane ze sprawami finansowymi (21 wskazań) i dotyczą np.: *zbyt małych zarobków męża; wydatków, zakupów* (własnego mieszkania, nowego samochodu), *dodatkowych wydatków, oszczędzania*. Na kolejnych miejscach znalazły się kwestie: deficytów emocjonalnych (15 wskazań), np. *brak czułości; potrzeba uczuć; potrzeba współodczuwania; potrzeba wsparcia ze strony męża; zrozumienie, że sprawia się komuś przykrość*; czasu wolnego (12 wskazań) – braku czasu

spędzanego tylko „we dwoje” lub czasu spędzanego z osobami spoza grona rodzinnego, np.: *męża z kolegami, z moimi koleżankami bez dzieci*; związane z realizacją roli ojca (5 wskazań), np. *niewłaściwego podejścia męża do dzieci, nie zajmowania się dziećmi, braku okazywania zainteresowania życiem dzieci*; odnoszące się do sfery seksualnej (4 wskazania); znajomości męża z innymi kobietami/koleżankami (4 wskazania); problemów zdrowotnych (3 wskazania); nałogów – niezdrowego stylu życia prowadzonego przez męża (3 wskazania), np. *częste picie piwa; palenie papierosów*; braku wsparcia w podejmowaniu decyzji (2 wskazania); relacji z teściową (3 wskazania); kłopotów rodzinnych (3 wskazania); spraw osobistych (3 wskazania), dotyczących sfery zawodowej (3), np. *problemów męża w pracy; tego, że mąż za dużo pracuje*; związanych z brakiem pomocy męża w pracach domowych (3 wskazania). Listę „trudnych spraw” zamykają następujące tematy: punktualność męża (2 wskazania) oraz (po jednym wskazaniu): wady męża, jego zazdrość, a także: duchowość, życie kulturalne, ambicje i marzenia żony, rozbieżne oczekiwania współmałżonków, czy *sprawy najtrudniejsze, ciężkie do spełnienia*, oraz te, o których już rozmawiałam z mężem, *lecz mąż nie podjął próby ich spełnienia*.

Józef Baniak zastanawiając się nad istotą oraz rolą dialogu w życiu małżeńskim i rodzinnym pisze, że:

Małżeństwa nie rozmawiające z sobą, nie uzgadniające własnych stanowisk w każdej kwestii ważnej dla ich związku i dla ich osobistego szczęścia, [...] nie dialogujące z sobą, są na ogół nieszczęśliwe, mają poczucie dyskomfortu i wyobcowania we własnym małżeństwie, powoli oddalają się emocjonalnie od siebie jako partnerów związku. Rzetelny dialog [...] zmienia radykalnie ich nastawienie do siebie, do własnych zalet i wad osobowych, z obojętnego lub negatywnego na pozytywne i konstruktywne, zbliża ich do siebie, czyni na nowo atrakcyjnymi partnerami w małżeństwie, wzmacnia ich wzajemną serdeczność, uczynność i przyjaźń. [...] ułatwia im korygowanie swoich stanowisk i poglądów, pomaga wypracować wspólne decyzje i podjąć rzetelny wysiłek w ich realizacji na co dzień, uczy ich wzajemnej odpowiedzialności za swoje osobiste i małżeńskie szczęście⁴⁴.

W badanej próbie zdecydowana większość respondentek oceniła własne małżeństwo jako szczęśliwe (59 kobiet), rzadziej jako przeciętne (17) i w jednostkowym przypadku jako nieudane. W trakcie analizy wyników badań zauważono po pierwsze, że o niespełnionych oczekiwaniach wobec mężów wspomina większość kobiet oceniających swoje małżeństwo jako szczęśliwe (40), niemal wszystkie definiujące je jako przeciętne (15) oraz respondentka z nieudanego związku. Po drugie – deklarowana przez żony częstotliwość otwartych rozmów z mężami na temat

⁴⁴ J. Baniak, *Dialog w małżeństwie...*, dz. cyt., s. 189–190.

oczekiwań jest większa w przypadku kobiet ze szczęśliwych związków (zawsze na ww. temat rozmawia 26 respondentek, czasem – 25, rzadko – 7, wcale – 0) niż kobiet ze związków przeciętnych (zawsze rozmawia 1 kobieta, czasem – 11, rzadko – 3, wcale – 0), w związkach nieudanych nie odbywają się one wcale. A zatem, moim zdaniem, w odniesieniu do badanej próby można sformułować następujący wniosek ukryty w odpowiedzi na pytanie: Czy udane małżeństwa to takie, które rozumieją się bez słów? Ponownie⁴⁵ odpowiedź brzmi: nie. Z pewnością należy poszukiwać także innych zmiennych determinujących subiektywną ocenę własnego związku małżeńskiego – nie stanowiło to jednak głównego przedmiotu rozważań niniejszego artykułu i (choć literatura dotycząca tego zagadnienia jest dosyć bogata) wymaga on dalszych poszerzonych badań oraz analiz.

Na zakończenie niniejszego podrozdziału należy zwrócić uwagę na jeszcze jedno zagadnienie. Otóż już kilkadziesiąt lat temu socjologowie (szczególnie zachodnioeuropejscy i amerykańscy) dosyć pesymistycznie zapatrywali się na przyszłość rodziny, wskazując na narastanie elementów kryzysowych w jej życiu, a w tym na te, które obserwuje się w życiu dzisiejszych rodzin. Obok m.in. wzrostu liczby rozwodów, trudności i niepowodzeń wychowania rodzinnego czy tendencji indywidualistycznych oraz odśrodkowych w rodzinie, wymieniali także zjawisko zmniejszania się ilości czasu spędzanego z rodziną: „domy rodzinne – to hotele służące jedzeniu i spaniu”⁴⁶. Uzyskane wyniki badań można uznać za potwierdzenie obecności ostatniego z wymienionych zjawisk – w wypowiedziach respondentek dosyć często pojawia się brak czasu, wymieniany jako jedna z istotniejszych przyczyn trudności w wypełnianiu wymogów roli żony, czy powód niespełniania przez mężów oczekiwań żon.

Podsumowanie

W niniejszym artykule skupiono się jedynie na kilku kwestiach – nie jest możliwe omówienie i wyczerpanie bardzo złożonej problematyki ról małżeńskich i rodzinnych (nawet jeżeli ograniczy się ją do próby opisu jednej wybranej roli – roli współczesnej żony) na łamach jednej, ograniczonej objętościowo, publikacji. Niemniej wyniki badań własnych dają ogląd istniejących wyzwań i dylematów w wypełnianiu wymogów roli żony przez współczesne mężatki. Ich źródło, jak można zakładać, tkwi m.in. w istnieniu w świadomości badanych utartych przekonań dotyczących tego, jakimi cechami powinna charakteryzować się wzorowa żona – wyniki ukazują nakładanie się tradycyjnego i nowoczesnego modelu współmałżonki, z przewagą tego pierwszego.

⁴⁵ Por. Małgorzata H. Herudzińska, *Strategie komunikacyjne...*, dz. cyt., s. 98.

⁴⁶ Z. Tyszka, *Socjologia...*, dz. cyt., s. 138.

Badane kobiety wykazały się dużą refleksyjnością w odniesieniu do własnego małżeństwa – nie tylko mówiły o niespełnianych przez ich mężów oczekiwaniach i określały (subiektywnie odczuwane) przyczyny takiego stanu rzeczy, ale także wskazywały na źródła trudności doświadczanych w wypełnianiu przez siebie wymogów roli żony, bez wahania wymieniały działania (aczkolwiek mało zróżnicowane), które podejmują w celu budowania wysokiej jakości własnego związku intymnego. Przede wszystkim nadmiar obowiązków (związany z pełnieniem roli gospodyni domowej, opiekunki czy matki) i brak czasu, w mniejszym stopniu (nieprawidłowe) relacje z mężem, bardzo rzadko: nienajlepsza kondycja psychiczna bądź fizyczna, finanse czy praca zawodowa i w jednostkowym przypadku relacje z teściową – to czynniki definiowane przez badane kobiety jako zakłócające pełnienie przez nie wymogów roli żony.

Wyniki badań pokazały, że dziś za konieczność trzeba uznać przypominanie o niebagatelnym znaczeniu komunikacji małżeńskiej w budowaniu poczucia szczęścia w małżeństwie.

Za niepokojący należy uznać przywoływany przez badane kobiety dosyć często, w różnych kontekstach, będący towarzyszem życia i ich, i ich mężów – brak czasu. Tymczasem bardzo wysoką jakość związku małżeńskiego trzeba wypracować sobie samemu, i jest ona owocem pracy męża i żony – ich wspólnej pracy⁴⁷, pracy, która wymaga czasu... Rodzi się wiele pytań, a za najistotniejsze (i nie po raz pierwszy stawiane), w kontekście problematyki poruszanej w niniejszym artykule, należy uznać następujące: Co zrobić, aby współczesnym żonom i mężom umożliwić skuteczne godzenie realizacji roli rodzica i roli osoby aktywnej zawodowo? Co zrobić, aby współcześni małżonkowie mieli więcej sposobności na wspólne spędzanie czasu (tzw. „czasu we dwoje”)?

Bibliografia

- Balcerzak-Paradowska B., *Polityka rodzinna w Polsce w aspekcie godzenia życia zawodowego i rodzinnego*, [w:] C. Sadowska-Snarska, Thon Li (red.), *Godzenie pracy zawodowej z rodziną w kontekście aktywizacji zawodowej kobiet*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Ekonomicznej, Białystok 2008.
- Baniak J., *Dialog w małżeństwie i rodzinie jako czynnik więzi i trwałości wspólnotowej*, „Poznańskie Studia Teologiczne” 2003, t. 14.
- Berger P.L., *Zaproszenie do socjologii*, tłum. J. Stawiński, PWN, Warszawa 1995.
- CBOS, *Co stanowi o udanym życiu?: komunikat z badań nr 167/2014*, www.cbos.pl [dostęp: 15.03.2018].
- CBOS, *Kobiety i mężczyźni na rynku pracy: komunikat z badań nr 128/2018*, Warszawa 2018, www.cbos.pl [dostęp: 12.01.2019].

⁴⁷ M. Ryś, *Psychologia małżeństwa w zarysie*, Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej Ministerstwa Edukacji Narodowej, Warszawa 1999, s. 104.

- CBOS, *O roli kobiet w rodzinie: komunikat z badań BS/30/2013*, Warszawa 2013, www.cbos.pl [dostęp: 15.03.2018].
- CBOS, *Potrzeby prokreacyjne oraz preferowany i realizowany model rodziny: komunikat z badań BS/61/2012*, Warszawa 2012, www.cbos.pl [dostęp: 15.03.2018].
- CBOS, *Rodzina – jej współczesne znaczenie i rozumienie: komunikat z badań BS/33/2013*, Warszawa 2013, www.cbos.pl [dostęp: 15.03.2018].
- CBOS, *Sens życia – wczoraj i dziś: komunikat z badań nr 41/2017*, Warszawa 2017, www.cbos.pl [dostęp: 12.03.2018].
- CBOS, *Spoleczne oceny alternatyw życia małżeńskiego: komunikat z badań BS/32/2013*, Warszawa 2013, www.cbos.pl [dostęp: 12.03.2018].
- Comte A., *Metoda pozytywna w szesnastu wykładach*, skrótu dokonał J.É. Rigolage, tłum. W. Wojciechowska, PWN, Warszawa 1961.
- Dobosz D., Gierczyk M., „Dobra żona męża korona” – o rolach pełnionych przez europejskie kobiety od czasów starożytnych po współczesność, [w:] D. Dobosz, K. Joniec (red.), *Współczesna kobieta – szkice do portretu na tle przemian społeczno-kulturowych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2014.
- Duch-Krzyszczak D., *Relacje między pracą domową i zawodową*, [w:] J. Sikorska (red.), *Kobiety i ich mężowie: studium porównawcze*, Wydawnictwo IFiS PAN, Warszawa 1996.
- Duch-Krzyszczak D., *Kto rządzi w rodzinie: socjologiczna analiza relacji w małżeństwie*, Wydawnictwo IFiS PAN, Warszawa 2007.
- GUS, *100 lat Polski w liczbach 1918–2018*, <http://stat.gov.pl> [dostęp: 15.01.2019].
- GUS, *Kobiety i mężczyźni na rynku pracy*, Warszawa 2014, <http://stat.gov.pl> [dostęp: 20.01.2019].
- Herudzińska M.H., *Strategie komunikacyjne w konfliktach: od domowej wojny do integracji małżeństwa?*, [w:] M. Podkowińska (red.), *Komunikacja w rodzinie*, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2016.
- Hochschild A., Machung A., *The Second Shift*, Penguin Books, New York [i in.] 2003.
- Kamprowski R., *Miejsce i rola kobiety w rodzinie na przestrzeni wieków: od Antyku po I wojnę światową: zarys problematyki*, „Refleksje” 2011, nr 4, <http://hdl.handle.net/10593/3835> [dostęp: 20.04.2018].
- Kotlarska-Michalska A., *Małżeństwo jako związek, wspólnota, instytucja, podsystem i rodzaj stosunku społecznego*, „Roczniki Socjologii Rodziny” 1998, t. 10.
- Kotlarska-Michalska A., *Główne kierunki przemian w kobiecych rolach małżeńskich i macierzyńskich*, [w:] A. Kwak, M. Bieńko (red.), *Wielość spojrzeń na małżeństwo i rodzinę*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2012.
- Kwak A., *Współczesny świat zmian – alternatywy dla małżeństwa*, „Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Sociologica” 2014, nr 51.
- Matuszewska M., *Pełnienie społecznych ról rodzinnych przez młodych dorosłych i ich rozwój indywidualny*, [w:] M. Tyszkowa (red.), *Rodzina a rozwój jednostki: praca zbiorowa*, nakład Centralnego Programu Badań Podstawowych CPBP 09.02, Poznań 1990.
- Matyjas B., *Aktywność zawodowa kobiet na rynku pracy w świetle analiz i badań*, „Labor et Educatio” 2016, nr 4.
- Nowak W., *System ról w rodzinach wiejskich w Polsce lat osiemdziesiątych*, „Roczniki Socjologii Rodziny” 2001, t. 13.
- Paprzycka E., *Ambiwalencja – analiza socjalizacji kobiet w perspektywie gender*, „Przegląd Socjologiczny” 2010, z. 3, nr 59.
- Przybył I., *Małżeństwa bezdzietne – analiza socjologiczna*, niepublikowana praca doktorska, Instytut Socjologii, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Poznań 2000.
- Pufal-Struzik I., *Aktywność zawodowa współczesnych kobiet – trudności w realizacji nowych ról i tradycyjnych obowiązków*, „Polskie Forum Psychologiczne” 2017, t. 22, nr 2.

- Rostowski J., *Zarys psychologii małżeństwa: psychologiczne uwarunkowania dobranego związku małżeńskiego*, PWN, Warszawa 1987.
- Ryś M., *Psychologia małżeństwa w zarysie*, Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej Ministerstwa Edukacji Narodowej, Warszawa 1999.
- Rządowa Rada Ludnościowa, *Sytuacja demograficzna Polski: raport 2013–2014*, Warszawa 2014, https://bip.stat.gov.pl/files/gfx/bip/pl/defaultstronaopisowa/805/1/1/raport_rrl_2013-2014.pdf [dostęp: 12.03.2018].
- Słany K., Krzaklewska E., Warat M., *Wzory życia rodzinnego w kontekście równości płci – między tradycją a partnerstwem*, [w:] I. Przybył, A. Żurek (red.), *Role rodzinne między przystosowaniem a kreacją*, Wydawnictwo Naukowe Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań 2016.
- Szukalski P., *Ageizm – dyskryminacja ze względu na wiek*, [w:] J.T. Kowaleski, P. Szukalski (red.), *Starzenie się ludności Polski: między demografią a gerontologią społeczną*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2008.
- Tyszcza Z., *Socjologia rodziny*, PWN, Warszawa 1979.
- Wachowiak A. (red.), *Przemiany orientacji życiowych kobiet zamężnych: studium socjologiczne*, Wydawnictwo Fundacji Humaniora, Poznań 2002.
- World Economic Forum, *The Global Gender Gap Report 2018*, <https://www.weforum.org/reports/the-global-gender-gap-report-2018> [dostęp: 10.01.2019].
- Żurek A., *Przymus kreowania ról rodzinnych*, [w:] I. Przybył, A. Żurek (red.), *Role rodzinne między przystosowaniem a kreacją*, Wydawnictwo Naukowe Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań 2016.

